

شناسایی عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی شهرستان بهشهر

معصومه جهانبخش رستمی^۱

دکتر رضا مظهری^۲

دکتر مسعود خیراندیش^۳

دکتر محسن محمدی^۴

چکیده

از گذشته های دور، روستاها مهد کشاورزی و زراعت بوده است، هر گونه تغییر و تحول در نظام کشاورزی ابتدا بر این مکان ها تأثیر می گذارد. بدیهی است که ورود هر نوع فناوری جدید در عرصه های روستایی سایر الگوهای اقتصادی، اجتماعی، محیطی و نهادی این گونه جوامع را دستخوش تغییر و تحول می کند. هدف پژوهش حاضر شناسایی عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در روستاهای منتخب شهرستان بهشهر می باشد. روش تحقیق حاضر کتابخانه ای و میدانی بوده و پس از تعیین شاخص ها و متغیرهای تحقیق از طریق پرسشنامه، داده های آماری لازم جمع آوری شدند. پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۵ محاسبه گردید. جامعه آماری شامل: کارآفرینان موفق، کشاورزان عادی و مسئولین کشاورزی روستاهای مورد مطالعه می باشند. حجم نمونه تحقیق حاضر ۱۵۰ نفر از جامعه آماری می باشند که با استفاده از روش تصادفی ساده انتخاب شدند. بر اساس نتایج به دست آمده از آزمون علامت، گویه های عوامل اقتصادی (به غیر از گویه سرمایه گذاری سرمایه گذاران راهگشای مسیر کارآفرینی)، عوامل نهادی (به غیر از گویه تشریفات اداری زیاد باعث سرخوردگی کارآفرینان)، عوامل اجتماعی (به غیر از گویه سواد و دانش سطوح پایین، مانعی اثرگذار در کارآفرینی) و محیطی (به غیر از گویه بهره برداری نامناسب از منابع طبیعی، فاقد تأثیرگذاری بر کارآفرینی) با توسعه کارآفرینی کشاورزی مناطق مورد مطالعه رابطه معنی داری را نشان داده است. همچنین از نظر نمونه ها تفاوت معنی داری بین ابعاد اقتصادی، نهادی، اجتماعی و محیطی در روستاهای منتخب شهرستان بهشهر وجود دارد.

کلمات کلیدی: شناسایی، آزمون علامت، توسعه، کارآفرینی، کشاورزی، روستاهای منتخب

^۱ کارشناسی ارشد مدیریت کارآفرینی کشاورزی دانشگاه گنبد کاووس rostami.m1380@gmail.com

^۲ استادیار و هیئت علمی دانشگاه گنبد کاووس mazhari@gonbad.ac.ir

^۳ استادیار و هیئت علمی دانشگاه گنبد کاووس kheirandish@gonbad.ac.ir

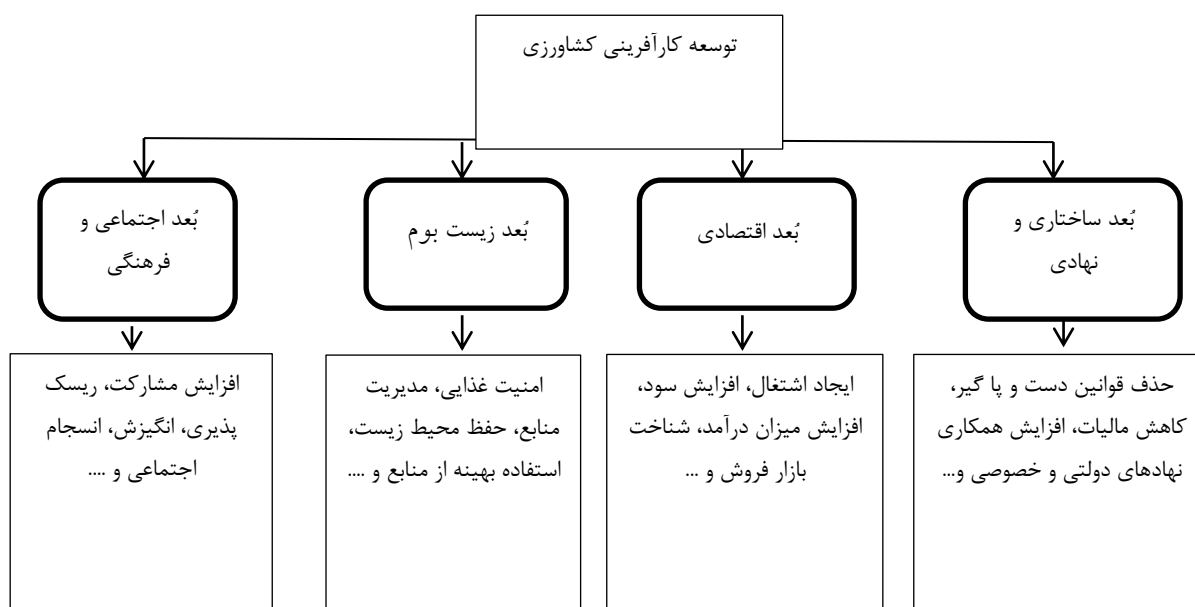
^۴ استادیار و هیئت علمی دانشگاه گنبد کاووس، m.mohamadi [At] gonbad.ac.ir

مقدمه

کارآفرینی یک روش تفکر و اقدام است که فرصت ذهن افراد را به خود مشغول کرده و بر اساس آن کل گرایشی در نگرش و رهبری متعادل به منظور خلق ارزش به وجود می آورد. به عبارت دیگر، کارآفرینی یعنی تمایل به اعمال ریسک های حساب شده هم در زمینه ی شغلی و هم مالی و سپس انجام هر کاری که برای ایجاد مزیت و امتیاز ممکن است (رضوانی و نجار زاده، ۱۳۸۷). توسعه کارآفرینی فرآیندی پیچیده، بلندمدت و فراگیر است که البته نقش به سزایی در رشد و توسعه اقتصادی کشورها دارد، به طوری که امروزه کارآفرینی به راهبردی ترین و مهمترین ابزار اقتصادی جوامع پیشرفته تبدیل شده است. در واقع رشد و توسعه اقتصادی کشورها توسعه کارآفرینی است (احمد امینی و همکاران، ۱۳۸۹). در واقع، توسعه کارآفرینی تنها استراتژی موجود در جهت تحقق توسعه اقتصادی روستاها نیست، اما هزینه آن نسبت به سایر استراتژی ها و راهبردها کمتر و برای محیط روستایی مناسب بیشتری دارد (حیدری ساربان، ۱۳۹۱). بخش کشاورزی به مثابه اساسی ترین واحد زیستی و معیشتی روستاها به ایفای نقش در کلیت سرزمین می پردازد و با برقراری ترکیبی از پیوندهای هم زمان، توأمان و مکمل عوامل درونی و بیرونی در ساختار تعریف شده ی عرضی، طولی، افقی و عمودی، زمینه ی یکپارچگی و همبستگی اجتماعی، اقتصادی، محیطی-فضایی و نهادی در جوامع روستایی را فراهم می سازد. بنابراین، برخورد فعالانه و مبتنی بر آینده نگری با کارآفرینان روستایی و بخش کشاورزی در قالب منطق برنامه ریزی راهبردی توانمند سازی، ظرفیت سازی توأم با مشارکت و دیدگاه بوم محوری را در فرآیند مطالعه توسعه روستایی الزام آور می کند؛ زیرا امروزه، در بیشتر کشورها، نسبت به کارآفرینی و کارآفرینان توجهی خاص صورت می گیرد (رکن الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۸۷). رشد و توسعه بخش کشاورزی زمینه های لازم برای رشد و توسعه دیگر بخش ها را فراهم می سازد و بدون آن، عوامل و نهادهای لازم برای فعالیت سایر بخش های اقتصادی فراهم نمی شود (شکویی، ۱۳۸۴). وارن^۵ کارآفرینی کشاورزی را تلاشی برای ایجاد تنوع تولید و رها شدن از حالت تولید خام در چرخه عرضه محصولات و حرکت به سمت تولید برای بازار، ارائه خدمات به سایر کشاورزان و شاغلین روستایی، استفاده از ظرفیت های کشاورزی مزارع برای اشتغال زایی تعریف می کند. از طرفی مهمترین اهداف توسعه کارآفرینی در کشاورزی را می توان نوسازی ساختار کشاورزی خرده پا و ایجاد محیط کشاورزی جدید به منظور توسعه مشاغل جدید در مناطق روستایی در نظر گرفت (سپه پناه و موحدی، ۱۳۹۴). به طور کلی می توان گفت کشاورز کارآفرین کسی است که با آینده نگری خاص و با در نظر گرفتن منابع و محدودیت های محیطی، عبرت گرفتن از گذشته خود و دیگران، متناسب با دانش بومی و نوین، با شخصیتی تحول پذیر به همراه مخاطره پذیری، نوآوری و خلاقیتی بالا بهترین و آخرین موقعیت های اقتصادی و بازاری را شناسایی، ارزیابی و کشف می کند و بر اساس نبوغ خود و با راهنمایی های بیرونی و با رعایت حقوق مکانی، فضایی و انسانی، به بهره گیری عقلانی، شایسته و اقتصادی از فرصت های بالقوه و بالفعل کشاورزی می پردازد (حیدری ساربان، ۱۳۹۱). توسعه کشاورزی در بُعد محیطی از طریق فعال ساختن اقتصاد روستایی، گذشته از اینکه فضایی فعال برای زندگی ایجاد می کند، زمینه ی استفاده مناسب و بهینه از منابع محیطی روستا را نیز فراهم آورده و به روستا چشم اندازی مفرح و زیبا می بخشد. در بُعد اجتماعی، کشاورزی عاملی تعیین کننده در حفظ انسجام اجتماعی و تقویت ساختار اجتماعی- فرهنگی روستا است. کشاورزی بزرگترین و مهمترین پارامتر برای ثبات و

امنیت سیاسی، اجتماعی و اقتصادی در روستا بشمار می رود. در بُعد اقتصادی، می توان گفت کشاورزی همان اقتصاد روستا است که بدون توجه به آن هیچ تلاش توسعه ای در روستا جواب نخواهد داد (نوری زمان آبادی و فسخودی، ۱۳۸۶). از آنجایی که روستا و روستایی یکی از مهمترین منابع نیروی انسانی در جهت تولید کالا و ارائه خدمات به جامعه بزرگتر می باشد و با توجه به نیاز فعلی کشور به منظور پیشرفت و توسعه و نیز رسیدن به جایگاه واقعی، کارآفرینی در جامعه ی روستایی می تواند منطقه و کشور را در رسیدن به این امر یاری رساند. با توجه به اینکه اکثریت جمعیت شهرستان بهشهر را روستاییان تشکیل می دهند لذا توجه به مقوله توسعه کارآفرینی کشاورزی و به تبع آن منافع و نتایجی حاصل از کارآفرینی جهت رسیدن به توسعه روستایی از تمامی جوانب در منطقه مورد مطالعه اهمیت و ضرورت می یابد. با توجه به این مسائل اهمیت و ضرورت توجه به شناسایی عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی شهرستان بهشهر امری اجتناب ناپذیر و ملزم می باشد.

شکل (۱): مدل مفهومی توسعه کارآفرینی کشاورزی (سپه پناه و موحدی، ۱۳۹۴)

پیشینه تحقیق

موضوع کارآفرینی ابتدا در کشورهای با اقتصاد پیشرفته و آزاد، سپس در دهه های اخیر در کشورهای در حال توسعه مورد توجه قرار گرفت. توانمندسازی و ظرفیت اقتصادی، که به نوعی فرآیند کارآفرینی حاصل آن است، در مناطق روستایی موضوعی بوده که در سال های اخیر نظر محققان را به خود جلب کرده و در این زمینه، تحقیقات و اقدامات عملی و علمی زیادی در سطح بین المللی برای رسیدن

به توسعه انجام گرفته است. اتو^۱ (۲۰۰۹) در پژوهش خود با روش تجربی به این نتیجه دست یافت که از جمله اصول محوری در ایجاد و نگهداری فضاهای کارآفرینی موفق عبارت اند از تلاش در جهت ایجاد فضایی کارآفرینی مطلوب به این شرط که در تعامل نزدیک به سیاستگذاران باشد.

در گزارشی ملاحهای و تبریزی دخت فرد (۱۳۹۳)، اهمیت کارآفرینی و نقش آن در توسعه جوامع روستایی را مورد بررسی قرار دادند. آنان ضمن مروری بر مفاهیم کارآفرینی و کارآفرین به نقش و اهمیت آن در توسعه جوامع روستایی پرداخته و در ادامه ضمن شناسایی موانع و محدودیت های گسترش کارآفرینی در مناطق روستایی سه پیش شرط اساسی برای توسعه کارآفرینی در این مناطق را معرفی نموده است که عبارتند از: توسعه فرهنگ کارآفرینی، آموزش کارآفرینی و توسعه زیرساخت های لازم برای کارآفرینی. حیدری ساربان (۱۳۹۱)، در بررسی عوامل مؤثر بر تقویت کارآفرینی کشاورزان در مناطق روستایی در شهرستان مشکین شهر نشان داد که عوامل اقتصادی از اهمیت زیادی در میان دو گروه جامعه نمونه برخوردار است. افتخاری و همکاران (۱۳۸۹)، در مطالعه تحلیل ابعاد و عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی مناطق روستایی در شهرستان خدابنده به این نتیجه دست یافتند که عوامل اقتصادی در توسعه کارآفرینی کشاورزی اهمیت بسزایی دارد. لورد کیپانیدزه و همکاران^۲ (۲۰۰۵)، در مطالعه ای ضمن اشاره به کاهش اشتغال در بخش کشاورزی افزایش مهاجرت های روستایی را یاد اوری می کند. ایشان نشان می دهند که توسعه روستایی بطور روز افزونی با کارآفرینی در ارتباط است و کارآفرینی به عنوان نیرویی برای رشد اقتصادی روستا معرفی می کند. در مقاله دیگری سجاسی قیداری (۱۳۸۶)، در مطالعه و تحلیل عوامل مؤثر در توسعه کارآفرینی کشاورزی مناطق روستایی نشان داد که کارآفرینی روستایی با تأکید بر فعالیت های خودجوش به عنوان یک راهکار توانمندسازی کشاورزان توانسته است زمینه های توسعه پایدار روستایی (اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی) را فراهم کند. رکن الدین افتخاری و همکاران (۱۳۸۸)، به بررسی تحلیل ابعاد و عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی مناطق روستایی پرداختند. توصیف و تحلیل نتایج آزمون های آماری و مطالعه کیفی نشان می دهد که عوامل اقتصادی نسبت به عوامل اجتماعی و تکنولوژی از اهمیت زیادی در کارآفرینی کشاورزی از دیدگاه جامعه نمونه دارا بوده اند. همچنین هاشمی و همکاران (۱۳۹۰) به تبیین نقش دهیاری ها و شوراهای اسلامی در توسعه کارآفرینی روستایی در مهاباد یزد پرداختند. نتایج حاکی از آن است که دهیاری ها و شوراهای اسلامی در زمینه کارآفرینی روستایی عملکرد نسبتاً موفقی داشته اند به طوری که موجب بهبود زیر ساخت ها، رفتار و نگرش کارآفرینانه و غیره شده است. لمن و همکاران^۳ (۲۰۱۲) در بررسی رویکردهای اطلاع رسانی درباره یکپارچه سازی اراضی به عنوان تسهیل گر کارآفرینی نشان دادند که اطلاع رسانی صحیح در رابطه با فرآیندهای یکپارچه سازی اراضی در مناطق روستایی نقش مهمی در سرمایه گذاری در تولید و بازار بوده و می تواند زمینه های کارآفرینی کشاورزی را تقویت کند. وود و مک کینلی^۳ (۲۰۱۰)، جهت ارائه مدل در کارآفرینی مولد عوامل فرهنگی، اجتماعی و عوامل محیطی را مورد بررسی قرار دادند.

¹-Otto

¹-Lordkipanidze & Et al

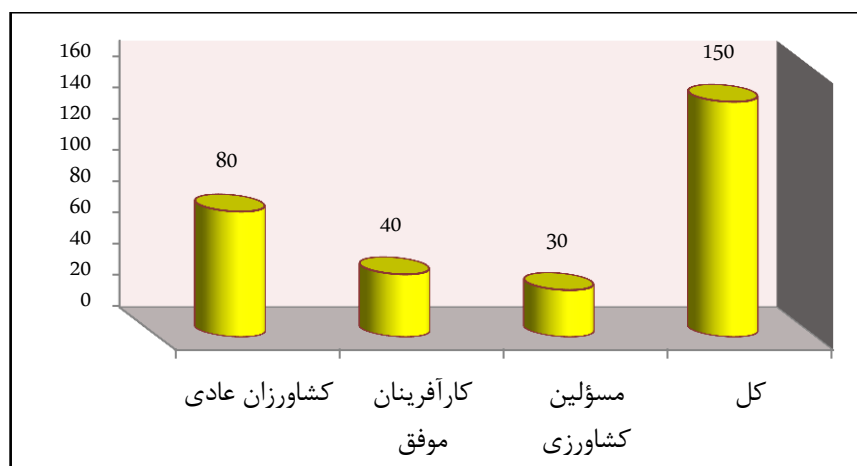
²-Lemmen & Et al

³-Wood & McKinley

روش شناسی پژوهش

روش تحقیق کاربردی، اکتشافی، توصیفی و تحلیلی است. پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی است زیرا در پی توسعه کارآفرینی کشاورزی می باشد. تحقیق حاضر از جنبه جمع آوری اطلاعات و تاثیرگذاری بر توسعه کارآفرینی کشاورزی روستائیان از نوع اکتشافی است. به لحاظ توصیف ویژگی های جامعه روستایی مورد مطالعه و فرایند توسعه از نوع توصیفی است. همچنین از نظر بررسی ارتباط بین متغیرها (اقتصادی، اجتماعی، محیطی و نهادی) با توسعه کارآفرینی از نوع تحلیلی است. در نهایت نتایج حاصله به وسیله ابزارها و آزمون های آمار استنباطی مورد ارزیابی قرار می گیرد. جامعه آماری پژوهش شامل: کارآفرینان موفق، کشاورزان عادی و مسئولین کشاورزی در روستاهای شهرستان بهشهر (رستمکلا، گرجی محله، آسیابسر، شهیدآباد و کوهستان) می باشند و حجم نمونه نیز تعداد ۱۵۰ نفر، به روش تصادفی ساده انتخاب شده است (مراجعه شود به شکل ۲). اطلاعات لازم نیز به صورت پیمایشی جمع آوری خواهد شد که لاجرم در این نوع تحقیق عمومی ترین روش برای جمع آوری اطلاعات پرسشنامه بوده و در کنار پرسشنامه از ابزار مشاهده و مطالعات اسنادی نیز استفاده خواهد شد. پرسشنامه حاضر ۳۲ گویه می باشد که گویه های آن در مقیاسی ۵ نقطه ای از ۱ (کاملاً مخالفم) تا ۵ (کاملاً موافقم) نمره گذاری می شوند. روایی پرسشنامه به روش دلفی محاسبه گردید و پایایی سؤالات با استفاده از روش آلفای کرونباخ برای دسته سؤالات کارآفرینی ۰/۷۵ بدست آمد. در تحقیق حاضر، عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی به عنوان متغیر اصلی پژوهش عمل می کند. کارآفرینی فرایندی است که به کمک آن بتوان با استفاده از خلاقیت، عنصر جدیدی را همراه با ارزش جدید، با بهره گیری از زمان، منابع، ریسک و به کارگیری دیگر عوامل به وجود آورد (احمدپور داریانی، ۱۳۷۷). چهار عامل و فاکتور عمده در شناخت و توسعه کارآفرینی کشاورزی شامل عوامل اقتصادی، عوامل نهادی، عوامل اجتماعی و عوامل محیطی نقش داشته اند. به طور کلی، روش ها و تکنیک های آماری در این تحقیق به کمک نرم افزار Mini tab و SPSS و برای تجزیه تحلیل داده ها از آزمون های علامت (نشانه) و فراوانی استفاده شده است.

شکل (۲): فراوانی جامعه آماری مورد مطالعه

دومین همایش ملی اقتصاد کلان ایران
۱۱ اسفند ۱۳۹۵

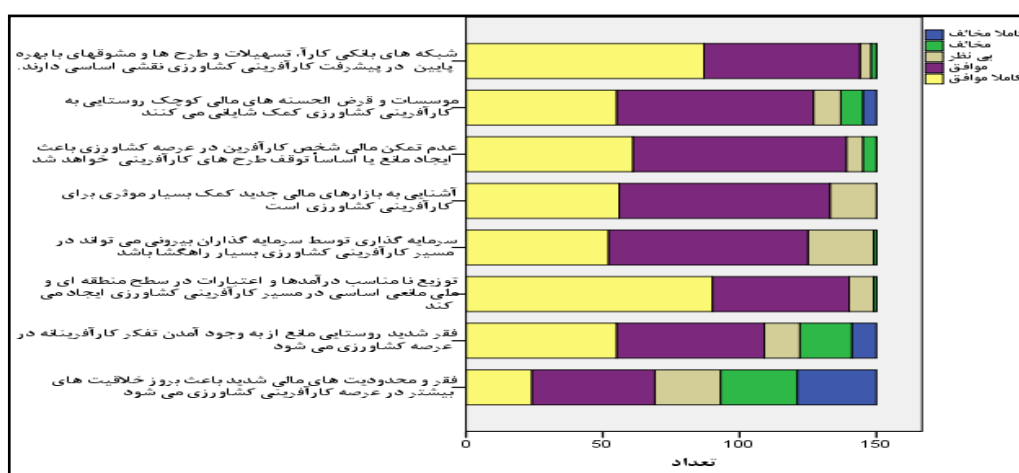
دومین همایش ملی اقتصاد کلان ایران
یازدهم اسفندماه ۱۳۹۵

دانشگاه صنعتی شاهرود
فصلت علوم اقتصادی

یافته های پژوهش

در یک اولویت بندی کلی و در بخش مربوط به سوالات اقتصادی بر اساس شکل (۳)، از نگاه پاسخ دهندگان عوامل شبکه های بانکی کارآ، تسهیلات، طرح ها و مشوق های با بهره ی پایین از مهمترین مولفه های اقتصادی در پیشرفت کارآفرینی کشاورزی می باشند، همچنین تأثیر فقر و محدودیت های مالی شدید در بروز خلاقیت های بیشتر در عرصه ی کارآفرینی حائز کمترین نقش بر شمرده شده است.

شکل (۳): نتایج بررسی مولفه های اقتصادی

در اولویت بندی بخش سوالات مربوط به مولفه های نهادی؛ بر اساس شکل (۴)، از نگاه پاسخ دهندگان تشکیل نهادهای مرتبط با کارآفرینی کشاورزی مهمترین مؤلفه در توسعه ی کارآفرینی کشاورزی می باشد و همچنین تأثیر وجود گروههای محلی، معتمدان و رهبران روستایی در کارآفرینی کشاورزی کم اهمیت ترین مؤلفه شناخته شده است.

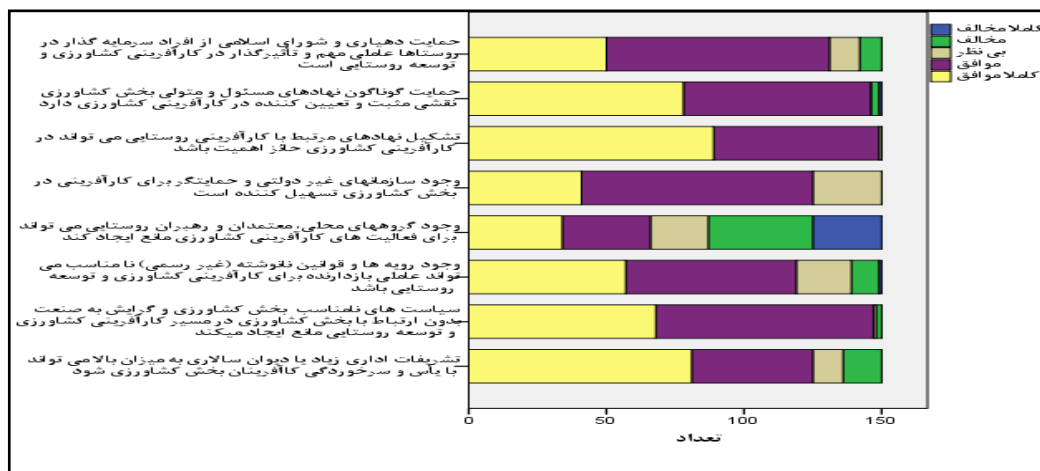

دومین همایش ملی اقتصاد کلان ایران
۱۱ اسفند ۱۳۹۵

دومین همایش ملی اقتصاد کلان ایران
یازدهم اسفندماه ۱۳۹۵

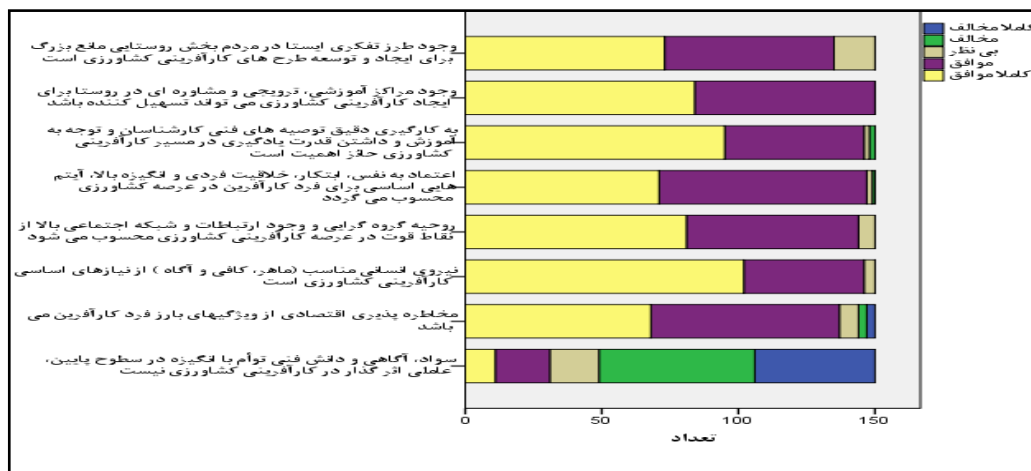

دانشگاه شیراز
فصلت علوم کشاورزی و منابع طبیعی
دانشکده کشاورزی

شکل (۴): نتایج بررسی مولفه های نهادی

در اولویت بندی بخش سوالات مربوط به عوامل اجتماعی، بر اساس شکل (۵)، از نگاه پاسخ دهندگان، تقریباً تمامی پاسخ دهندگان وجود مراکز آموزشی، ترویجی و مشاوره ای در روستا را در امر کارآفرینی کشاورزی تسهیل کننده دانسته اند و همچنین بیشترین مخالفت را در تأثیرگذار نبودن سواد، آگاهی و دانش فنی توأم با انگیزه در سطوح پایین، در کارآفرینی کشاورزی دانسته اند.

شکل (۵): نتایج بررسی مولفه های اجتماعی

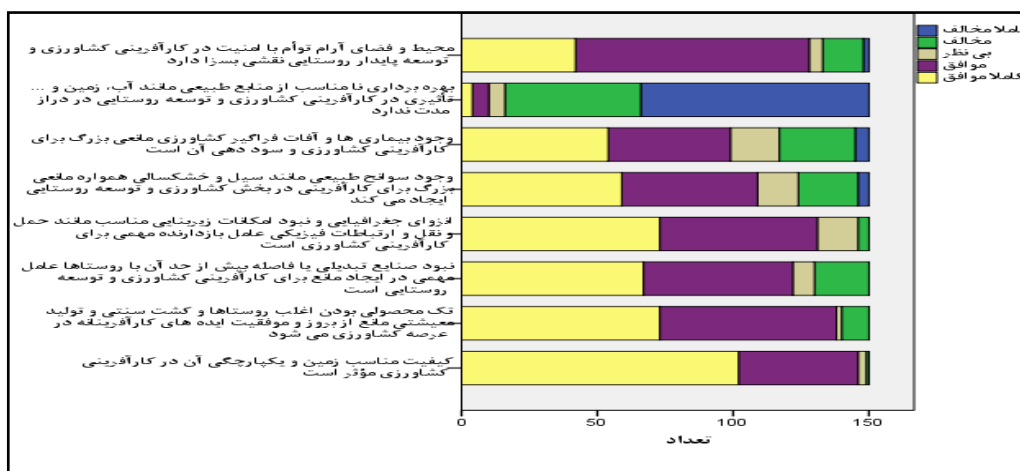
دومین همایش ملی اقتصاد کلان ایران
۱۱ اسفند ۱۳۹۵

دومین همایش ملی اقتصاد کلان ایران
یازدهم اسفندماه ۱۳۹۵

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه شهید باهنر
کامپوس

در اولویت بندی بخش عوامل محیطی، عامل کیفیت مناسب زمین و یکپارچگی آن در کارآفرینی کشاورزی، مهمترین عامل شناخته شده است و با عدم تأثیرگذاری بهره برداری نامناسب از منابع طبیعی مانند آب، زمین و ... در کارآفرینی کشاورزی و توسعه روستایی در دراز مدت؛ بیشترین مخالفت شده است (شکل ۶).

شکل (۶): نتایج بررسی مولفه های محیطی

جدول (۱): بررسی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی با استفاده از آزمون فراوانی

عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی	کاملاً مخالف	مخالف	نظری ندارم	موا فقم	کاملاً موافقم	میانگین رتبه ای
شبکه بانکی کارآ	-	۲	۴	۵۷	۸۷	۴/۵۳
قرض الحسنه	۵	۸	۱۰	۷۰	۵۷	۴/۱
عدم تمکن مالی	-	۵	۶	۷۸	۶۱	۴/۳
بازار مالی	-	-	۱۷	۷۷	۵۶	۴/۲۶
سرمایه گذاری	-	۱	۲۴	۷۳	۵۲	۴/۱۷
توزیع نابجا درآمد	-	۱	۹	۵۰	۹۰	۴/۵۳
فقر روستایی	۹	۱۹	۱۳	۵۴	۵۵	۳/۸۴
فقر مالی	۲۹	۲۸	۲۴	۴۵	۲۴	۳/۰۴
تفکر ایستا	-	-	۱۵	۶۲	۷۳	۴/۳۹
مراکز آموزشی	-	-	-	۶۶	۸۴	۴/۵۶
توصیه های فنی	-	۲	۲	۵۱	۹۵	۴/۵۹

دومین همایش ملی اقتصاد کلان ایران
۱۱ اسفند ۱۳۹۵

دومین همایش ملی اقتصاد کلان ایران
یازدهم اسفندماه ۱۳۹۵

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه شهید باهنر

۴/۴۵	۷۱	۷۶	۲	۱	-	اعتماد به نفس	اجتماعی
۴/۵	۸۱	۶۳	۶	-	-	روحیه گروه‌گرایی	
۴/۶۵	۱۰۲	۴۴	۴	-	-	نیروی انسانی	عوامل
۴/۳۱	۶۸	۶۹	۷	۳	۳	مخاطره اقتصادی	
۲/۳۱	۱۱	۲۰	۱۸	۵۷	۴۴	سواد پایین	نهادی
۴/۱۵	۵۰	۸۱	۱۱	۸	-	حمایت شورا	
۴/۴۶	۷۸	۶۸	-	۳	۱	حمایت کشاورزی	عوامل
۴/۵۹	۸۹	۶۰	۱	-	-	تشکیل نهاد	
۴/۱۱	۴۱	۸۴	۲۵	-	-	سازمانهای غیردولتی	محیطی
۳/۰۸	۳۴	۳۲	۲۱	۳۸	۲۵	گروههای محلی	
۴/۰۹	۵۷	۶۲	۲۰	۱۰	۱	قوانین نانوشته	عوامل
۴/۴۲	۶۸	۷۹	۱	۲	-	سیاست نامناسب	
۴/۲۸	۸۱	۴۴	۱۱	۱۴	-	تشریفات اداری	محیطی
۴/۰	۴۲	۸۶	۵	۱۵	۲	محیط آرام	
۱/۶۴	۴	۶	۶	۵۰	۸۴	بهره نایباز منابع	عوامل
۳/۷۷	۵۴	۴۵	۱۸	۲۸	۵	بیماریهای فراگیر	
۳/۹	۵۹	۵۰	۱۵	۲۲	۴	سوانح طبیعی	محیطی
۴/۳۳	۷۳	۵۸	۱۵	۴	-	انزوای جغرافیایی	
۴/۱۳	۶۷	۵۵	۸	۲۰	-	نبود صنایع تبدیلی	عوامل
۴/۳۴	۷۳	۶۵	۲	۱۰	-	تک محصولی	
۴/۶۳	۱۰۲	۴۴	۳	۱	-	کیفیت زمین	محیطی

با توجه به نتایج جدول (۱) می‌توان گفت که اکثریت پاسخگویان سوالات پرسشنامه مربوط به عوامل اقتصادی، عوامل اجتماعی، عوامل محیطی و عوامل نهادی به گزینه موافقم و کاملاً موافقم پاسخ دادند. همچنین میانگین رتبه ای نتایج حاصل از خروجی آزمون فراوانی شناسایی مؤلفه های عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در سطح موافقم و کاملاً موافقم (زیاد و خیلی زیاد) قرار دارد. اما برای مؤلفه بهره برداری نامناسب از منابع طبیعی مانند آب، زمین و ... تأثیری در توسعه کارآفرینی کشاورزی در دراز مدت ندارد (عوامل محیطی)، با میانگین رتبه ای ۱/۶۴ در سطح مخالفم (کم) قرار گرفته و مؤلفه سواد، آگاهی و دانش فنی توأم با انگیزه در سطوح پایین، عاملی اثرگذار در کارآفرینی کشاورزی نیست (عوامل اجتماعی)، با میانگین رتبه ای ۲/۳۱ در سطح متوسط (نظری ندارم) می باشد. بنابراین می توان نتیجه گرفت که همه عوامل مورد بررسی به غیر از دو عامل گفته شده میانگینی بالاتر از ۳ و ۴ کسب کرده اند. این

یافته بدان معنی است که از نظر پاسخگویان همه عوامل فوق از حد زیاد و تا خیلی زیادی بر توسعه و تقویت کارآفرینی کشاورزی در روستاهای منتخب شهرستان بهشهر مؤثرند.

جدول (۲): بررسی تأثیر عوامل اقتصادی بر توسعه کارآفرینی کشاورزی با استفاده از آزمون علامت

عوامل اقتصادی	پایین	برابر	بالا	سطح معناداری	میان
نقش شبکه بانکی کارآ	۸	۱۱	۱۳۱	۰/۰۰۰**	۴/۰
کمک قرض الحسنه روستایی	۴	۰	۱۴۶	۰/۰۰۰**	۵/۰
عدم تمکن مالی	۰	۱	۱۴۹	۰/۰۰۰**	۵/۰
آشنایی با بازار مالی	۰	۲۵	۱۲۵	۰/۰۰۰**	۴/۰
سرمایه گذاری سرمایه گذاران	۶۳	۲۱	۶۶	۰/۴۳ ^{ns}	۳/۰
توزیع نامناسب درآمد	۱۱	۲۰	۱۱۹	۰/۰۰۰**	۴/۰
فقر شدید روستایی	۲	۱	۱۴۷	۰/۰۰۰**	۴/۰
فقر مالی	۱۴	۱۱	۱۲۵	۰/۰۰۰**	۵/۰

مأخذ: یافته های تحقیق، ۱۳۹۵ NS: عدم معناداری **:۹۹ درصد معناداری

با توجه به جدول (۲) که بیانگر نتایج آزمون علامت است مشاهده می شود که معناداری آزمون (به غیر از گویه سرمایه گذاری سرمایه گذاران راهگشای مسیر کارآفرینی) برقرار است و Sig کوچکتر از ($\alpha=0/01$) است بنابراین می توان گفت آزمون علامت معنادار است و عوامل اقتصادی بر توسعه کارآفرینی کشاورزی روستاهای منتخب بهشهر تأثیر گذار می باشد. به این معنی که اغلب پرسش شوندگان با عوامل اقتصادی تأثیرگذار بر توسعه کارآفرینی کشاورزی موافق بوده اند.

جدول (۳): بررسی تأثیر عوامل نهادی بر توسعه کارآفرینی کشاورزی با استفاده از آزمون علامت

عوامل نهادی	پایین	برابر	بالا	سطح معناداری	میان
حمایت شورا از سرمایه گذار	۲	۴	۱۴۴	۰/۰۰۰**	۵/۰
حمایت گوناگون نهاد کشاورزی	۱۳	۱۰	۱۲۷	۰/۰۰۰**	۴/۰
تشکیل نهادهای مرتبط	۰	۱۷	۱۳۳	۰/۰۰۰**	۴/۰
وجود سازمانهای غیر دولتی	۱	۲۴	۱۲۵	۰/۰۰۰**	۴/۰
وجود گروههای محلی	۱	۹	۱۴۰	۰/۰۰۰**	۵/۰
وجود قوانین نانوشته	۲۸	۱۳	۱۰۹	۰/۰۰۰**	۴/۰

سیاست های نامناسب	۲	۱	۱۴۷	۰/۰۰۰**	۴/۰
تشریفات اداری زیاد	۵۷	۲۴	۶۹	۰/۱۶۴ ^{NS}	۳/۰

مأخذ: یافته های تحقیق، ۱۳۹۵ NS: عدم معناداری **۹۹ درصد معناداری

با توجه به جدول (۳) می توان گفت که معناداری آزمون (به غیر از گویه تشریفات اداری زیاد باعث سرخوردگی کارآفرینان) برقرار است و Sig کوچکتر از $(\alpha=0/01)$ است بنابراین می توان گفت آزمون علامت معنادار است و عوامل نهادی بر توسعه کارآفرینی کشاورزی روستاهای منتخب بهشهر تاثیر گذار می باشد. به این معنی که اغلب پرسش شوندگان با عوامل نهادی تاثیر گذار بر توسعه کارآفرینی کشاورزی موافق بوده اند.

جدول (۴): بررسی تأثیر عوامل اجتماعی بر توسعه کارآفرینی کشاورزی با استفاده از آزمون علامت

عوامل اجتماعی	پایین	برابر	بالا	سطح معناداری	میانها
وجود تفکر ایستا	۰	۱۵	۱۳۵	۰/۰۰۰**	۴/۰
وجود مراکز آموزشی	۰	۰	۱۵۰	۰/۰۰۰**	۵/۰
بکارگیری توصیه های فنی	۲	۲	۱۴۶	۰/۰۰۰**	۵/۰
اعتماد به نفس	۱	۲	۱۴۷	۰/۰۰۰**	۴/۰
روحیه گروه گرایی و ارتباطات	۰	۶	۱۴۴	۰/۰۰۰**	۵/۰
نیروی انسانی مناسب	۰	۴	۱۴۶	۰/۰۰۰**	۵/۰
مخاطره پذیری اقتصادی	۶	۷	۱۳۷	۰/۰۰۰**	۴/۰
سواد و دانش سطوح پایین	۱۰۱	۱۸	۳۱	۱/۰۰ ^{NS}	۲/۰

مأخذ: یافته های تحقیق، ۱۳۹۵ NS: عدم معناداری **۹۹ درصد معناداری

با توجه به جدول (۴) که بیانگر نتایج آزمون علامت است مشاهده می شود که معناداری آزمون (به غیر از گویه سواد و دانش سطوح پایین، عاملی اثرگذار در کارآفرینی) برقرار است و Sig کوچکتر از $(\alpha=0/01)$ است بنابراین می توان گفت آزمون علامت معنادار است و عوامل اجتماعی بر توسعه کارآفرینی کشاورزی روستاهای منتخب بهشهر تاثیر گذار می باشد. به این معنی که اغلب پرسش شوندگان با عوامل اجتماعی تاثیر گذار بر توسعه کارآفرینی کشاورزی موافق بوده اند.

جدول (۵): بررسی تأثیر عوامل محیطی بر توسعه کارآفرینی کشاورزی با استفاده از آزمون علامت

عوامل محیطی	پایین	برابر	بالا	سطح معناداری	میانها
-------------	-------	-------	------	--------------	--------

۴/۰	۰/۰۰۰**	۱۲۸	۵	۱۷	محیط و فضای آرام
۱/۰	۱/۰۰ ^{ns}	۱۰	۶	۱۳۴	بهره برداری نامناسب
۴/۰	۰/۰۰۰**	۹۹	۱۸	۳۳	وجود بیماریهای فراگیر
۴/۰	۰/۰۰۰**	۱۰۹	۱۵	۲۶	وجود سوانح طبیعی
۴/۰	۰/۰۰۰**	۱۳۱	۱۵	۴	انزوای جغرافیایی
۴/۰	۰/۰۰۰**	۱۲۲	۸	۲۰	نبود صنایع تبدیلی
۴/۰	۰/۰۰۰**	۱۳۸	۲	۱۰	تک محصولی بودن
۵/۰	۰/۰۰۰**	۱۴۶	۳	۱	کیفیت مناسب زمین

مأخذ: یافته های تحقیق، ۱۳۹۵ NS: عدم معناداری **:۹۹ درصد معناداری

با توجه به جدول (۵)، معناداری آزمون (به غیر از گویه بهره برداری نامناسب از منابع عدم تأثیر بر کارآفرینی) برقرار است و Sig کوچکتر از $(\alpha=0/01)$ است بنابراین می توان گفت آزمون علامت معنادار است و عوامل محیطی بر توسعه کارآفرینی کشاورزی روستاهای منتخب بهشهر تأثیر گذار می باشد. به این معنی که اغلب پرسش شوندهگان با عوامل محیطی تأثیرگذار بر توسعه کارآفرینی کشاورزی موافق بوده اند.

جدول (۶): بررسی تفاوت میان ابعاد اقتصادی، اجتماعی، نهادی و محیطی با استفاده از آزمون علامت

عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی	پایین	برابر	بالا	سطح معناداری	میان
عوامل اقتصادی	۰	۰	۱۵۰	۰/۰۰۰**	۴/۰
عوامل اجتماعی	۰	۰	۱۵۰	۰/۰۰۰**	۴/۲۵
عوامل نهادی	۰	۰	۱۵۰	۰/۰۰۰**	۴/۱۳
عوامل محیطی	۱۱	۲	۱۳۷	۰/۰۰۰**	۳/۹۴

مأخذ: یافته های تحقیق، ۱۳۹۵ **:۹۹ درصد معناداری

دومین همایش ملی اقتصاد کلان ایران
۱۱ اسفند ۱۳۹۵

دومین همایش ملی اقتصاد کلان ایران یازدهم اسفندماه ۱۳۹۵

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه شهید باهنر اهواز

با توجه به جدول (۶) که بیانگر نتایج آزمون علامت است مشاهده می شود که معناداری آزمون برقرار است و Sig کوچکتر از $(\alpha=0/01)$ است بنابراین می توان گفت آزمون علامت معنادار است و عوامل نهادی، اقتصادی، اجتماعی و محیطی بر توسعه کارآفرینی کشاورزی تاثیرگذار است. به این معنی که اغلب پرسش شوندگان با عوامل مختلف تاثیرگذار بر توسعه کارآفرینی موافق بوده اند.

نتایج و بحث

با وجود مطالعات و تجربیات جهانی موجود در زمینه کارآفرینی و شیوه های مختلف و نیز عوامل مؤثر در توسعه آن، هنوز شاهد تحول چندانی در این زمینه نیستیم؛ زیرا، با وجود مقبول واقع شدن کلیت موضوع، هر یک از مطالعات انجام شده تنها عوامل خاصی را در توسعه کارآفرینی مؤثر می دانند. هر چند کارآفرینی می تواند آثار مثبت متعددی در جوامع داشته باشد، ولی خود نیز به عنوان یک پدیده اجتماعی-اقتصادی و فرهنگی وابسته، متأثر از زمینه ها، عوامل و مهارت های مختلفی است. در واقع توسعه کارآفرینی نیازمند شناسایی ساختارهای مناسب و راهکارهای مؤثری است که بتواند شرایط لازم برای تحقق کارآفرینی در سطح کل آحاد جامعه مورد مطالعه فراهم آورد. بر اساس نتایج به دست آمده از آزمون علامت، گویه های عوامل اقتصادی (به غیر از گویه سرمایه گذاری سرمایه گذاران راهگشای مسیر کارآفرینی)، عوامل نهادی (به غیر از گویه تشریفات اداری زیاد باعث سرخوردگی کارآفرینان)، عوامل اجتماعی (به غیر از گویه سواد و دانش سطوح پایین، عاملی اثرگذار در کارآفرینی) و محیطی (به غیر از گویه بهره برداری نامناسب از منابع عدم تأثیر بر کارآفرینی) با توسعه کارآفرینی کشاورزی مناطق مورد مطالعه رابطه معنی داری را نشان داده اند. همچنین از نظر نمونه ها تفاوت معنی داری بین ابعاد اقتصادی، نهادی، اجتماعی و محیطی در روستاهای منتخب شهرستان بهشهر وجود دارد. بنابراین، می توان نتیجه گرفت که کارآفرینی راهکاری جدید در نظریه های توسعه برای توانمندسازی و ظرفیت سازی در مناطق روستایی در جهت کاهش شکاف شهر و روستا، ایجاد فرصت های برابر اقتصادی، اجتماعی، محیطی و نهادی می باشد و ابزاری مهم برای رسیدن به توسعه و پیشرفت است. نتایج پژوهش حاضر با تحقیق رحمانی و مردای (۱۳۹۱)، هاشمی و همکاران (۱۳۹۰)، فرجی سبکبار و همکاران (۱۳۹۰)، فراهانی و حاج حسینی (۱۳۹۰)، وود و مک کلینی (۲۰۱۰) و سجاسی قیداری (۱۳۸۶) همسوئی و همخوانی دارد. بنابراین با توجه به نتایج این تحقیق و مقایسه آن با دیگر نتایج تحقیقات بررسی شده بر روی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی می توان گفت که کارآفرینی از یک سو، سبب افزایش توان تولیدات کشاورزی، نوسازی جامعه روستایی، افزایش اشتغال زایی در بخش کشاورزی و غیر کشاورزی، تامین امکانات اولیه از جمله غذا، مسکن، آموزش و برنامه های عمده توسعه روستایی را به دنبال داشته است و از سوی دیگر زمینه را برای سرمایه گذاری موسسات مالی در جهت ارتقاء بهبود کیفیت زندگی روستائیان ارائه خدمات مشاوره و نیز برگزاری دوره های آموزشی روستائیان، راه اندازی کسب و کارهای غیر کشاورزی و ... را به دنبال داشته است. اگر روستائیان با زمینه های کارآفرینی آشنایی داشته باشند، مدیران روستایی می توانند با جلب مشارکت و همکاری آنها برای سرمایه گذاری در این حوزه ها، هم زمینه اشتغال افراد را فراهم کنند و هم مانع خارج شدن سرمایه از محیط روستایی شوند و تا حدی به توسعه روستایی دست یابند. بنابراین می توان نتیجه گرفت کارآفرینی هم اکنون برای بیان معانی و اهداف مختلفی به کار برده می شود به دلیل بیکاری زیاد در نواحی روستایی، برای رسیدن

به توسعه همه جانبه و جلوگیری از مهاجرت بی رویه روستاییان به شهرها، چنین ایجاب می شود که به مقوله توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی توجه ویژه شود.

منابع

۱. احمد امینی، زهرا و امانی تهران، محمد و سقزچی، محمدابراهیم. (۱۳۸۹). «شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی با رویکرد زنجیره ارزش»، فصلنامه توسعه تکنولوژی صنعتی، شماره ۱۴، تابستان ۱۳۸۹.
۲. افتخاری، عبدالرضا رکن الدین؛ سجاسی قیداری، حمدالله؛ و رضوی، سیدحسن. (۱۳۸۹). «راهبردهای توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی؛ مطالعه موردی: روستاهای شهرستان خدابنده، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۳، شماره ۳، پاییز، صص ۲۹-۱».
۳. حیدری ساربان، وکیل. (۱۳۹۱). «عوامل مؤثر بر تقویت کارآفرینی کشاورزان در مناطق روستایی- مطالعه موردی- شهرستان مشکین شهر»، فصلنامه علمی - پژوهشی انجمن جغرافیای ایران - دوره جدید، سال دهم، شماره ۳۵، زمستان ۱۳۹۱.
۴. رکن الدین افتخاری، عبدالرضا و سجاسی قیداری، حمدالله و رضوی، سید حسن. (۱۳۸۷). «راهبردهای توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی- مطالعه موردی روستاهای شهرستان خدابنده»، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۳، شماره ۳، پاییز ۱۳۸۹، صفحات ۱-۲۹».
۵. رکن الدین افتخاری، عبدالرضا و طاهرخانی، مهدی و سجاسی قیداری، حمداله. (۱۳۸۸). «تحلیل ابعاد و عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی مناطق روستایی: مطالعه موردی روستاهای شهرستان خدابنده، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۲، شماره ۳، صص ۴۳».
۶. رضوانی، محمد رضا و نجار زاده، محمد. (۱۳۸۷). «بررسی و تحلیل زمینه های کارآفرینی روستاییان در فرآیند توسعه نواحی روستایی، مطالعه موردی: دهستان برآآن جنوبی اصفهان»، مجله توسعه کارآفرینی، شماره دوم، صص ۱۶۱-۱۸۲».
۷. رحمانی، اسماعیل و مرادی، سروه. (۱۳۹۱). «شناسایی و اولویت بندی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی در حوزه کشاورزی مورد کاوی شهرستان روانسر استان کرمانشاه. انتشارات سیوپلیکا».
۸. سجاسی قیداری، حمداله. (۱۳۸۶). «مطالعه و تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی مناطق روستایی: مطالعه موردی روستاهای شهرستان خدابنده، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران».

دومین همایش ملی اقتصاد کلان ایران
۱۱ اسفند ۱۳۹۵

دومین همایش ملی اقتصاد کلان ایران یازدهم اسفندماه ۱۳۹۵

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه شهید باهنر کرمان

۹. سپه پناه، مرجان و موحدی، رضا. (۱۳۹۴). «کارآفرینی پایدار رویکردی نو در کشاورزی»، نشریه کارآفرینی در کشاورزی، جلد دوم، شماره اول، بهار ۱۳۹۴، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان.
۱۰. شکویی، حسین. (۱۳۸۴). اندیشه های نو در فلسفه جغرافیا: فلسفه های محیطی و مکتب های جغرافیایی (جلد دوم). تهران: گیتا شناسی.
۱۱. فرجی سبکبار، حسنعلی و همکاران. (۱۳۹۰). اولویت بندی توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی با استفاده از تکنیک پرومتری در دهستان حومه بخش مرکزی شهرستان خدابنده، فصلنامه پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره ۷۵، تهران، صص ۵۳-۶۸.
۱۲. فراهانی، حسین، حاجی حسینی. (۱۳۹۰). نقش کارآفرینی روستایی در توسعه پایدار روستایی، مجموعه مقالات اولین همایش ملی جغرافیا و برنامه ریزی توسعه روستایی، همدان، صص ۱۴-۱.
۱۳. ملاشاهی، غلامعباس و تبریزی دخت فرد، النا. (۱۳۹۳). اهمیت کارآفرینی و نقش آن در توسعه جوامع روستایی. فصلنامه نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی. سال ۱۲. شماره ۴۴. صص ۲۸-۳۵.
۱۴. نوری زمان آبادی، سید هدایت ا... و امینی فسخودی، عباس. (۱۳۸۶). سهم توسعه کشاورزی در توسعه روستایی (مطالعه موردی: مناطق روستایی استان اصفهان)، مجله علوم کشاورزی ایران. دوره ۲-۳۸، شماره ۲، ۱۳۸۶ (۲۶۳-۲۷۵).
۱۵. هاشمی، سید سعید و مطیعی لنگرودی، سید حسن و قدیری معصوم مجتبی و رضوانی، محمدرضا و مقیمی، سید محمد. (۱۳۹۰). «تبیین نقش دهیاری ها و شوراهای اسلامی در توسعه کارآفرینی روستایی، مطالعه موردی: بهاباد استان یزد»، فصلنامه پژوهش های روستایی، دوره ۲، شماره ۱، بهار ۱۳۹۰. صص ۹۳-۱۱۴.

16. Lemmen, C., Louisa, J.M. and F. Rosman, (2012): Informational and Computational Approaches to Land Consolidation, FIG Working Week, Knowing to manage the territory, protect the environment, evaluate the heritage, Rome, Italy, 6-10 May 2012.
17. Lordkipanidze, m., Brezet, H., Jack man, m., (2005), the Entrepreneurship Faction-sustainable tourism Development, Journal for cleaner production No.13, pp.187-198.
18. Otto, m. (2009). Green:Challenges and opportunities for Business Growing Green:challenges and opportunities for Business, united nations climate chage conference dec7-dec18.
19. Wood, M., & McKinley, W. (2010). The production of entrepreneurial opportunity: A constructivist perspective. Strategic Entrepreneurship Journal, 4(1), 6-84.

دومین همایش ملی اقتصاد کلان ایران
۱۱ اسفند ۱۳۹۵

دومین همایش ملی اقتصاد کلان ایران یازدهم اسفندماه ۱۳۹۵

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه شهید بهشتی تهران